

Recenzii

fotografii cu detalii din tipărituri muzicale traduse în limba română. Pe lângă faptul că sunt adaptate la contextul românesc, ele nu au numai un rol estetic, ci încearcă pe de o parte să readucă în atenția cititorului publicații muzicale mai vechi și puțin cunoscute azi (vezi *Irmologhionul* lui Macarie Ieromonahul din 1823, la p. 124 – una dintre primele cărți cu notație psaltică tipărite, și *Heruvico-Chinonicarul* lui Anton Pann din 1847 la p. 116) și pe de altă parte oferă exemple de cântări precum *Lumină lină* din publicații muzicale recente (Buchete muzicale atonite, Sch. Lacu...) pentru a le face cunoscute unui public cât mai larg (vezi p. 140-141 ș.u.).

Apariția acestei lucrări valoroase la Editura Basilica este expresia dorinței vii existente în spațiul liturgic românesc de a reveni la izvoarele biblice și patristice ale imnografiei Bisericii noastre. Textul este accesibil, stilul expunerii este plăcut, cartea putând fi folosită cu succes în activitatea catehetică a preotului în parohii, precum și de profesorii de teologie în facultăți și seminarii teologice.

Prof. Dr. Ciprian Streza

Johannes Hofmann, *Zentrale Aspekte der Alten Kirchengeschichte, 2., korrigierte Auflage*, Echter Verlag, Würzburg, 2013, XII+216 p., ISBN 978-3-429-03467-2.

Johannes Hofmann care este profesor de istorie bisericească veche și patrologie la Facultatea de Teologie Catolică a Universității Catolice Eichstätt-Ingolstadt din Germania, a publicat a doua ediție a lucrării sale *Aspecte centrale ale Istoriei bisericești vechi*. În afară de mici corecturi, această a doua ediție nu diferă față de prima, care a fost publicată în 2011 (vezi *Cuvântul înainte* al autorului la a doua ediție, p. XII). Volumul abordează aspectele centrale ale istoriei bisericești vechi folosindu-se de ultimele cercetări în domeniu. Forma de abordare este aceea specifică unui manual dedicat utilizării în mediile universitare catolice din statul german Bavaria. Prezentul volum este primul dintr-o serie de două volume gândite de autor pentru a prezenta aspectul central ale istoriei bisericești de la începuturi până în secolul al VIII-lea. Astfel, primul volum – cel de față – cuprinde șase capitole, iar cel de-al doilea volum ar urma să cuprindă alte trei capitole dedicate tradiției liturgice din Biserica veche (cap. 7), respectiv vieții și operei lui Augustin (cap. 8) și a Sfântului Ioan Damaschin (cap. 9) ca reprezentanți străluciți ai gândirii teologice creștine apusene, respectiv răsăritene (vezi p. XI). În ceea ce privește cuprinsul prezentului volum, cele șase capitole ale sale cuprind următoarele teme: 1. Începuturile Bisericii (p. 1-28); 2. Apariția și dezvoltarea slujirilor ecleziale și a preoției în primele trei secole (p. 29-60); 3. Teoria și practica unității bisericești în primele trei secole (p. 61-68); 4. Biserica și statul între confruntare și cooperare până la moartea lui Teodosie I, †395 (p. 69-100); 5. Apariția și dezvoltarea pretențiilor de primat romane și a patriarhatelor imperiale până la Sinodul de la Calcedon, 451 (p. 101-144); 6. Primele patru sinoade ecumenice (p. 145-206). Simpla lor enumerare arată că autorul, așa cum anunță în titlu, nu dorește să realizeze o prezentare a istoriei bisericești vechi, ci doar a ales câteva „aspecte centrale” pe care le

prezintă în maniera unui manual. Această manieră de abordare este confirmată și de faptul că cele mai importante noțiuni, nume, locuri și aspecte centrale prezente în text sunt marcate în bold pentru mai ușoara lor observare și reținere. De asemenea sunt prezentate pe un fond aparte anumite texte fundamentale luate din diferite izvoare, precum și hărți, grafice, imagini, tabele etc. Volumul este prevăzut cu 56 de imagini explicate atât în text în partea de jos a acestora, cât și într-o listă a acestora plasată la finalul volumului (p. 214-216). De asemenea la finalul său volumul mai cuprinde o Listă a primilor episcopi ai Romei, respectiv a papilor (p. 207-208), o Listă a unor importanți Părinți ai Bisericii și autori ai Bisericii vechi prezentați în ordine cronologică (p. 209-210; o Listă a împăraților romani (211-213). La finalul fiecărui capitol sau subcapitol este prezentată o scurtă listă bibliografică care cuprinde literatura cea mai nouă și reprezentativă pe marginea unei anumite teme, astfel încât cei interesați să poată aprofunda cercetarea. Volumul are puține note bibliografice care marchează numai citate din diferite surse.

Pentru edificare am ales să prezint mai în detaliu modul în care este abordată tema din capitolul al treilea, Teoria și practica unității bisericești în primele trei secole (p. 61-68). Mai întâi este subliniată ideea că conceptul de comuniune (I Cor. 1, 9) a existat inițial la nivel comunitar. Apoi unitatea s-a format în două dimensiuni : vertical și orizontal. Principiul unității verticale (enunțat de autor în cadrul unui tabel cu fond aparte) este formulat pe cinci paliere: 1. Dumnezeu este originea a tot ce există; 2. Iisus Hristos este Fiul trimis de El; 3. Apostolii au fost însărcinați să vestească Evanghelia și să întemeieze bisericile locale; 4. lucrarea Apostolilor a fost continuată de ucenicii lor; 5. urmașii lor, episcopii, sunt primitorii învățurii apostolice și purtători ai preoției. Unitatea orizontală s-a format sub stimulentele gnosticilor care, pretinzând că dețin o revelație secretă încredințată lor de Apostoli, au încurajat Biserica să formeze canonul scrierilor revelate și să înțeleagă cine anume împărtășește aceeași învățătură. Marile scaune episcopale au format liste ale episcopilor lor spre a dovedi că stau în legătură directă cu unul dintre Apostolii care au înființat respectiva Biserică. Celelalte scaune episcopale mai mici își dovedeau apostolicitatea prin păstrarea legăturii cu scaunele apostolice. Legătura dintre scaunele episcopale se păstra prin schimbul de scrisori și stabilirea unor liste de scaune episcopale care se aflau în comuniune. Episcopii au ajuns să se întâlnească în sinoade locale și provinciale spre a discuta chestiuni de doctrină și disciplină. Mi se pare important să amintesc că autorul subliniază faptul că în discutarea unor chestiuni de natură eclezială, a fost nevoie de arbitrajul unor scaune episcopale cu mare reputație. Astfel este dat exemplul disputelor pe marginea datei Paștilor dintre Policarp al Smirnei și Anicet al Romei. Deși nu au ajuns la un consens, cei doi episcopi s-au despărțit în deplină comuniune. Urmașul lui Anicet nu a dat dovadă de aceeași înțelegere, și Victor al Romei (†198) a dorit să-i excomunică pe episcopii din Asia Mică. S-a lovit de opoziția multor episcopi (vezi Eusebiu h. e. 5, 24). Autorul prezentului comentariu adaugă: „În ciuda acestui eșec, încercarea de excomunicare a lui Victor descoperă pretenția romană de a avea întâietate în a da instrucțiuni. Căci, teoretic, în secolul al doilea toți episcopii sunt de același rang, astfel încât toți posedau putere deplină pentru interpretarea autentică a credinței și pentru identificarea deviațiilor eretice. Cu toate acestea se cristalizează treptat anumite scaune episcopale care erau considerate

Recenzii

ca fiind mai importante și competente în chestiuni de credință. Era de la sine înțeles că Roma ca și comunitate a capitalei Imperiului și a Apostolilor Petru și Pavel, a jucat un rol aparte în acest proces de dezvoltare eclezială” (p. 65).

Pentru cititorul ortodox, prezentul volum este atractiv din mai multe motive. În primul rând prezentarea și dezbateră temelor alese despre istoria bisericească veche este realizată folosindu-se ultimele cercetări în materie. Prin urmare, cine dorește o cunoaștere rapidă a stagiului dezbaterii pe marginea unei anumite teme abordate de volum, poate apela cu încredere la acesta. De asemenea, nu trebuie uitat nicio clipă că autorul este romano-catolic și, în multe privințe, exprimă punctul oficial de vedere al Bisericii sale. De exemplu, capitolele al doilea și al cincilea pot fi lecturate pentru a înțelege care este punctul general actual de vedere în interiorul romano-catolicismului, din perspectivă istorică, cu privire la dezvoltarea ierarhiei, mai ales a episcopatului în primele trei secole din istoria Bisericii, respectiv apariția și dezvoltarea primatului roman în relație cu ceea ce autorul numește „patriarhatele imperiale” până la Sinodul de la Calcedon. Volumul prezintă un interes special pentru oricine predă istoria bisericească. Este un model excelent care dovedește că această materie poate fi predată într-un mod atractiv, simplu, cu indicarea clară a surselor folosite, incluzând dezbateră ipotezelor formulate de autorii moderni și sublinierea relevanței respectivei teme pentru viața actuală a Bisericii.

Pr. Conf. Dr. Habil Daniel Buda

John Fea, *Why Study History? Reflecting on the Importance of the Past*, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 2013, IX+182 p., ISBN 978-0-8010-3965-2

De ce studiem istoria? Este întrebarea-titlu a volumului scris de John Fea, profesor de istorie la Colegiul Mesia (Messiah College) din statul american Pennsylvania. Subtitlul volumului – *Reflectând asupra importanței trecutului* – ne lămurește cu privire la maniera de abordare a întrebării din titlu, anume faptul că avem de-a face cu un volum în care autorul reflectă asupra importanței studierii trecutului pornind în primul rând de la experiența sa cu studenții și de la formația sa creștină (vezi *Prologul* volumului, p. VII-IX). Primul capitol cu titlul *Ce face istoricul?* (p. 1-24) începe cu enumerarea câtorva definiții ale istoriei, cele mai multe neconvenționale, care apar pe internet. De asemenea aflăm că există diferență între „istorie” și „trecut.” Dacă trecutul este suma faptelor petrecute înaintea noastră, istoria este „arta de a reconstrui trecutul” (p. 3). După ce prezintă pe scurt cei cinci „C” ai gândirii istorice care sunt atât de „la modă” printre istoricii americani, anume schimbările de-a lungul timpului (în eng. „change over time”), contextul, cauzalitatea, contingența și complexitatea, autorul arată că orice istoric este până la urmă un „revizionist” din moment ce se apleacă asupra trecutului și încearcă să-l analizeze din perspectiva/perspectivă fixate de acesta, aducând o contribuție la mai buna lui înțelegere. Capitolul al doilea cu titlul „În căutarea unui trecut utilizabil” (p. 25-46) se apleacă asupra foloaselor pe care le avem din studierea trecutului. Trecutul este omniprezent în viața și lumea în care